

Warszawa, dnia 14 czerwca 2010 r.

RPO-646301-VII-7020/7006/10/PK

I n f o r m a c j a

o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Areszcie Śledczym w Warszawie-Grochowie (wyciąg).

1. Wprowadzenie.

Działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w dniu 6 maja 2010 r. do Aresztu Śledczego w Warszawie-Grochowie, przy ul. Chłopickiego 71a (zwanego dalej Aresztem) udali się przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich.

Wizytacja została przeprowadzona w ramach działalności Rzecznika Praw Obywatelskich jako Krajowego Mechanizmu Prewencji. Odbyła się ona z udziałem ekspertów Stowarzyszenia Zapobiegania Torturom (APT), Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom (CPT), Podkomitetu ONZ do Spraw Prewencji (SPT) oraz Rady Europy, którzy w ramach *Projektu współpracy europejskich krajowych mechanizmów prewencji*, pełnili podczas wizytacji rolę obserwatorów.

Przedstawiciele Rzecznika sprawdzili również na miejscu stan realizacji zaleceń wydanych przez pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, w wyniku wizytacji Aresztu przeprowadzonej w dniach 6-9 października 2008 r.

W dniu 6 maja 2010 r. pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich dokonali następujących czynności:

- wysłuchali informacji o funkcjonowaniu Aresztu i jego podstawowych problemach, udzielonych przez dyrektora jednostki;

- obejrzeni teren jednostki oraz pomieszczenia we wszystkich pawilonach mieszkalnych Aresztu (A, B, C, D, E, F), w tym wybrane losowo cele mieszkalne, cele zabezpieczające, cele do wykonywania kary dyscyplinarnej umieszczenia w celi izolacyjnej, łaźnie, świetlice, kaplicę, salę widzeń, pomieszczenia do przeprowadzania kontroli osobistych osadzonych, pola spacerowe, boisko, warsztaty, a także pomieszczenia ambulatorium i izby chorych;
- przeprowadzili w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy ze skazanymi i tymczasowo aresztowanymi oraz z funkcjonariuszami i pracownikami Aresztu;
- przeprowadzili na podstawie kwestionariusza, rozmowy w cztery oczy z 27 osadzonymi (13 kobietami i 14 mężczyznami), w tym z: osobą ukaraną umieszczeniem w celi izolacyjnej, osobą niepełnosprawną fizycznie, osobami powyżej 60 roku życia (7), cudzoziemcami (6);

Dokonane w ten sposób ustalenia pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich przekazali dyrektorowi Aresztu, jego zastępcom oraz innym uczestniczącym w podsumowaniu pracownikom Aresztu, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

2. Charakterystyka jednostki.

Areszt Śledczy w Warszawie-Grochowie jest przeznaczony dla tymczasowo aresztowanych mężczyzn, posiada też oddział aresztu śledczego dla tymczasowo aresztowanych kobiet, oraz dwa oddziały zakładu karnego typu półotwartego dla kobiet. Od dnia 1 lutego 2009 roku wznowiono funkcjonowanie oddziałów zakładu karnego typu zamkniętego dla skazanych kobiet odbywających karę po raz pierwszy, młodocianych i recydywistek penitencjarnych.

Od dnia 5 grudnia 2008 r. pojemność Zakładu wzrosła z 505 do 731 miejsc. Wzrost pojemności nastąpił w związku z oddaniem do użytku nowego pawilonu mieszkalnego. Według stanu na dzień 6 maja 2010 r. w jednostce faktycznie przebywało 710 osadzonych osób, w tym 424 kobiet i 285 mężczyzn.

Zdecydowana większość osadzonych w Areszcie to osoby skazane (w tym mające tzw. drugie sprawy, bez zastosowania tymczasowego aresztowania).

Areszt Śledczy w Warszawie-Grochowie zajmuje powierzchnię 28406,91 m². W skład jednostki wchodzi 20 budynków – 6 pawilonów mieszkalnych oraz 14 budynków administracyjno-gospodarczych. Budynki te wznoszono w różnych latach, począwszy od 1974. Ostatni budynek – dwukondygnacyjny pawilon mieszkalny, oddano do użytku z końcem 2008 r.

Na potrzeby związane z zakwaterowaniem osadzonych przeznaczono 171 cel mieszkalnych. Przeważają cele wieloosobowe, najwięcej jest cel pięcioosobowych (72), czteroosobowych (55) oraz trzyosobowych (35). Podział pozostałych cel według liczby miejsc kształtuje się następująco:

- sześćosobowe – 2,
- siedmioosobowe – 2,
- ośmioosobowe – 2.

Wizytowana jednostka dysponuje dwuosobową celą izby chorych, dwiema celami do wykonywania kary dyscyplinarnej umieszczenia w celi izolacyjnej oraz dwiema celami zabezpieczającymi (jedna z nich przystosowana jest do stosowania pasa obezwładniającego).

Osadzeni zakwaterowani są w sześciu pawilonach mieszkalnych – pięciu parterowych połączonych łącznikami oraz w nowym, dwukondygnacyjnym budynku usytuowanym na uboczu zajmowanego przez Areszt terenu. W dniu wizytacji zaludnienie w Areszcie wynosiło 97,1%.

W czasie wizytacji cel i przeglądu kart tożsamości osadzonych nie stwierdzono osadzenia tymczasowo aresztowanych i skazanych z różnych grup klasyfikacyjnych we wspólnej celi mieszkalnej. Przeważająca większość skazanych odbywała karę w systemie programowanego oddziaływania - 295 osób, 165 osób w systemie zwykłym, a 19 było zakwalifikowanych do odbywania kary w systemie terapeutycznym. Osoby te oczekiwały na przetransportowanie do właściwych jednostek penitencjarnych.

3. Warunki bytowe.

Areszt Śledczy w Warszawie-Grochowie był wizytowany przez przedstawicieli Rzecznika w październiku 2008 r. Trwały wówczas prace związane z oddaniem do użytku piętrowego pawilonu mieszkalnego, o pojemności 226 miejsc. Zgodnie z informacjami przekazanymi wówczas przedstawicielom Rzecznika Praw Obywatelskich przez kierownictwo Aresztu, po oddaniu do użytku nowego pawilonu planowano rozpoczęcie generalnego remontu pawilonu E, który mimo, że został wybudowany najpóźniej, znajdował się w najgorszym, pod względem budowlanym, stanie. Zamiarem kierownictwa jednostki była ponadto modernizacja kotłowni i rozdzielni energetycznej oraz rozbudowa sali widzeń.

Stan techniczny cel mieszkalny określić można jako dobry (pawilony A-E) oraz bardzo dobry (F). Za najpilniejszą potrzebę remontową uznać należy generalny remont kuchni wprowadzający w niej system HACCP. Również stan pokrycia dachowego pawilonu E wymaga interwencji remontowych. Ze względu na jego układ (dach płaski), następuje przeciekanie - szczególnie w zimie, w czasie zalegania pokrywy śniegowej, powodujące zawilgocenia cel mieszkalnych zorganizowanych w tym budynku. Natomiast z punktu widzenia poszanowania prawa do intymności osób pozbawionych wolności, ważne jest rozpoczęcie prac zmierzających do pełnej zabudowy kąpoków sanitarnych w pawilonie E, które są obecnie zabudowane jedynie częściowo do wysokości ok. 160 cm.

W Areszcie nie ma przeludnienia. Osadzeni przebywają w warunkach zapewniających zachowanie przewidzianej w art. 110 Kodeksu karnego wykonawczego normy 3 m² powierzchni celi na osobę. Wszystkie cele w Areszcie są skanalizowane, doprowadzona jest ciepła woda, dostarczana w określonych godzinach, rano i po południu. W pawilonach A i B (dla kobiet) w kąpokach sanitarnych znajdują się prysznice. Stan cel i sprzętu kwaterunkowego jest dobry, w celach jest czysto, zapewniona jest odpowiednia temperatura, możliwości wietrzenia celi, dopływ światła dziennego i oświetlenie sztuczne. Zainstalowane gniazda elektryczne umożliwiają skazanym korzystanie w celach z odbiorników telewizyjnych oraz grzałek i czajników.

Ogląd pomieszczeń do przeprowadzania kontroli osobistych osadzonych stworzonych w każdym z oddziałów mieszkalnych pozwala na stwierdzenie, iż nie są one monitorowane. Są to pomieszczenia w pełni wyodrębnione i pozbawione jakiegokolwiek wyposażenia.

Kąpiel osadzonych z pawilonów C, D, E i F odbywa się w łaźniach oddziałowych. Stan łaźni jest dobry, pomieszczenia wyłożone są glazurą, stanowiska prysznicowe oddzielone przegrodami. W przedsionkach łaźni znajdują się ławki i wieszaki na ubrania, w pomieszczeniach prawidłowo działa wentylacja, nie stwierdzono zawilgoceń.

W trakcie oglądu łaźni w pawilonie F, natknięto się na osadzonych zgromadzonych w niej i oczekujących na posiedzenie sądu penitencjarnego.

Jednostka dysponuje łącznie 13 polami spacerowymi. Liczba spacerników uległa zwiększeniu o 6 od czasu ostatniej wizyty przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich. Nowe pola spacerowe zlokalizowano obok pawilonu mieszkalnego F. Mężczyźni w ramach spaceru korzystają również z boiska, na którym zamontowana jest siatka do gry w siatkówkę i badmintonu. Powierzchnia boiska jest nieutwardzona i w związku z tym powstają na niej liczne zagłębienia, która po deszczu wypełniają się wodą. Podczas poprzedniej wizytacji ustalono, iż boisko dla kobiet zostało czasowo zlikwidowane w związku z budową nowego pawilonu mieszkalnego. Po zakończeniu budowy miało być przywrócone. Ogląd terenu jednostki poczyniony w trakcie bieżącej wizytacji pozwala na stwierdzenie, iż zamierzenia tego nie udało się zrealizować.

Osadzeni, z którymi przeprowadzono rozmowy, w większości ocenili warunki bytowe w celi jako dobre lub dość dobre. Warunki te pozytywnie oceniła również osoba niepełnosprawna. Stwierdziła, iż jest ona wystarczająco przystosowana dla osób, które mają problemy z poruszaniem się. Ocena negatywna, którą przekazali rozmówcy z pawilonu E wiązała się głównie z brakiem pełnej zabudowy kąpoków sanitarnych w celach tego pawilonu. Wśród uwag krytycznych odebranych od respondentów w kwestii warunków bytowych znalazły się zarzuty wilgoci w celach mieszkalnych, niskiej temperatury w zimie spowodowanej nieszczelną stolarką okienną oraz zbyt krótkich dostaw ciepłej wody do cel mieszkalnych. Jedna osoba

podała, iż w oddziale mieszkalnym obecne są gryzonie; inna nie potrafiła ocenić warunków bytowych.

Warunki mycia się i kąpieli za dobre i dość dobre uznały 2/3 spośród rozmówców. Pozostali ocenili je jako znośne wskazując wśród powodów takiej oceny: niezbyt dobry stan sanitarny łaźni, zbyt niskie ciśnienie wody oraz sytuacje, w których brakuje ciepłej wody podczas kąpieli w łaźni. Siedem skarżyło się na niewystarczającą ilość środków higieny osobistej otrzymywanej od administracji Aresztu. Podawali również, iż nie otrzymują pasty do zębów.

4. Wyżywienie

Na potrzeby związane z wyżywieniem osadzonych przebywających w Areszcie działa kuchnia usytuowana w odrębnym budynku. Stan pomieszczeń wchodzących w jej skład uznać należy za wymagający niezwłocznego remontu. Kuchnia nie funkcjonuje w systemie HACCP. Wdrożenie tego systemu stanie się możliwe wraz z przeprowadzeniem jej generalnego remontu. Z informacji udzielonych w tej kwestii przez kierownictwo jednostki wynika, iż przewidywany remont polegał będzie na wymianie urządzeń i sprzętu kuchennego, stolarki okiennej, glazury oraz podłogi. W związku z obecnymi warunkami panującymi w kuchni, jej remont ma charakter priorytetowy. Z wyjaśnień kierownictwa jednostki wynika, iż rozpoczęcie prac z tym związanych nastąpi prawdopodobnie w drugiej połowie tego roku.

W oddziałach I, II oraz VI (oddziały półotwarte dla kobiet), jedno z pomieszczeń wyposażono w sprzęty kuchenne: zlew, kuchnię, piekarnik, kuchenkę mikrofalową, czajnik, garnki. Skazane mogą tu przygotowywać drobne posiłki.

W dniu wizytacji, w kuchni Aresztu, poza posiłkami diety podstawowej przygotowywane były potrawy diety lekkiej przecieranej (1), lekkiej (73), cukrzycowej (6), cukrzycowej insulino-zależnej (5) oraz wyznaniowej (7).

Zdania respondentów na temat wyżywienia oferowanego przez Areszt były podzielone. Szesnaście osób oceniło wyżywienie jako dobre lub dość dobre, zarówno pod względem walorów smakowych, jak i wielkości porcji. Pozostali, wśród uwag krytycznych podnieśli niskie walory smakowe potraw, zbyt małe urozmaicenie

jadłospisu oraz brak owoców. Pięć osób oceniło wyżywienie jako złe; jedna nie miała wyrobionego poglądu na ten temat.

Uzupełnienie wyżywienia oferowanego osadzonym przez jednostkę możliwe jest poprzez paczki żywnościowe przesyłane z wolności oraz poprzez dokonywanie zakupów w kantynie. Respondenci w zdecydowanej większości pozytywnie ocenili zarówno postępowanie administracji Aresztu z paczkami żywnościowymi jak i asortyment oraz ceny artykułów w kantynie więziennej. Siedem osób wskazało, iż ceny są zawyżone; nie potrafiły one jednakże określić, których z artykułów dotyczy ten zarzut.

5. Opieka medyczna

Z informacji uzyskanych od kierownictwa Aresztu wynika, że występują braki kadrowe w więziennej służbie zdrowia. W odniesieniu do personelu lekarskiego zauważyć należy, iż poza 8 lekarzami zatrudnionymi obecnie w jednostce, spośród których jedynie kierownik działu służby zdrowia pracuje na pełnym etacie, potrzebne jest zatrudnienie dodatkowych 2 lekarzy w pełnym wymiarze czasu pracy. Także średni personel medyczny, w ocenie kierownictwa Aresztu, wymaga wsparcia osobowego. Pożądanym w tej kwestii byłoby zatrudnienie dodatkowych 3 pielęgniarek. Stan średniego personelu medycznego wyniósłby wówczas 10 osób.

W każdym pawilonie znajduje się gabinet przyjęć lekarskich. W oddziale II znajduje się dodatkowo gabinet ginekologiczny, a w III gabinet stomatologiczny. Każdy oddział ma wyznaczony jeden dzień w tygodniu, kiedy zgłaszający się pacjenci przyjmowani są przez lekarza internistę. W przypadkach nagłych przyjęcia odbywają się poza przyjętym harmonogramem. Opieka pielęgniarska zapewniona jest codziennie (także w soboty i niedziele) w godzinach od 8.00 do 18.30. Nie ma problemów z zaopatrzeniem w leki. Raz w tygodniu w Areszcie przyjmują stomatolog i ginekolog. Areszt zatrudnia też psychiatrę i dermatologa. Inne konsultacje i badania specjalistyczne wykonuje się w szpitalu Aresztu Śledczego w Warszawie-Mokotowie, a ponadto w placówkach powszechnej służby zdrowia na terenie całej Warszawy. Okres oczekiwania na konsultację najczęściej

wynosi od ok. 2 tygodni do miesiąca, ale w przypadku lekarzy niektórych specjalności może być dłuższy, np. do neurologa – 4 miesiące.

Na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, Centralny Zarząd Służby Więziennej opracował i rozesłał do jednostek penitencjarnych na terenie całego kraju ujednolicony zbiór praw pacjenta więziennej służby zdrowia zatytułowany „Informacja o prawach pacjenta – osoby pozbawionej wolności”. Pomimo tego, w gabinetach lekarskich w oddziałach mieszkalnych dostępna była w dalszym ciągu Karta Praw Pacjenta zawierająca uregulowania nie mające zastosowania w przypadku pacjenta więziennej służby zdrowia (np. prawo pacjenta do opieki pielęgnacyjnej sprawowanej przez osobę bliską, czy prawo do odmowy zgody na uczestniczenie przy udzielaniu świadczeń zdrowotnych osób innych niż personel medyczny).

Podczas oglądu celi izby chorych przeprowadzono rozmowę z przybywającą w niej kobietą, która miała problemy z poruszaniem się o własnych siłach (oczekiwała na przewiezienie do szpitala AŚ Warszawa-Mokotów). W związku ze stanem kobiety, administracja zakwaterowała do celi, w której przebywała z inną, zdrową osadzoną, która pomagała jej w czynnościach dnia powszedniego. Kobieta, z którą rozmawiano doceniła ten fakt, zwracając jednakże uwagę na bariery architektoniczne, które może napotkać w izbie chorych osoba posiadająca problemy z poruszaniem się (brak poręczy przy łóżku, wysoki próg brodzika natrysku). Rozmówczynie zwróciła także uwagę wizytujących na stan łóżka, w którym brakowało części elementów, na którym rozkładany jest materac.

W zakresie opieki zdrowotnej zgłoszone przez 11 respondentów zarzuty dotyczyły rutynowego podejścia przez lekarza do problemów zdrowotnych zgłaszanych przez pacjentów, bagatelizowania ich i niepodejmowania działań w celu dokładniejszego zdiagnozowania stanu zdrowia. Skarżono się również na długie oczekiwanie na przyjęcie przez lekarzy specjalistów oraz brak leków przeciwbólowych. Jedna osoba zgłosiła też zarzut braku informacji od lekarza o stanie zdrowia, wynikach badań oraz rodzaju stosowanych leków.

6. Traktowanie osadzonych

Tylko trzy osoby spośród rozmówców oceniły traktowanie przez funkcjonariuszy Służby Więziennej jako znośne. Rozmówcy ci, nie potrafili jednakże uzasadnić swojej oceny. Zaprzeczyli jakoby padli ofiarą naruszenia ich nietykalności lub innych przejawów złego traktowania przez funkcjonariuszy SW. Co więcej, nie byli także świadkami takich niedozwolonych zachowań. Pozostałe osoby oceniły traktowanie pozytywnie.

Dwadzieścia pięć osób objętych rozmowami nie było karanych dyscyplinarnie, a zatem nie wypowiedali się na ten temat. Jeden z mężczyzn ukarany pozbawieniem możliwości dokonywania zakupów w kantynie stwierdził, iż kara była niewspółmierna do popełnionego przekroczenia. Dodał, iż nie został poinformowany o możliwości zaskarżenia decyzji o ukaraniu. Potwierdził jednakże, iż przed wymierzeniem kary dyrektor Aresztu wysłuchał jego wyjaśnień. Drugi z mężczyzn, który został ukarany karą umieszczenia w celi izolacyjnej wskazał, iż nie został poinformowany o prawie zaskarżenia decyzji o wymierzeniu kary dyscyplinarnej. Dodał również, iż przed zastosowaniem tej kary nie był badany przez lekarza; nie rozmawiał z nim również psycholog. Potwierdził jednakże, iż po odbyciu wymierzonej kary, psycholog więzienny przeprowadził z nim rozmowę.

Jak już wcześniej podano, w Areszcie funkcjonują dwie cele zabezpieczające. Jedna z nich znajduje się w oddziale I, druga zaś w V. Cella zabezpieczająca znajdująca się w oddziale V przystosowana jest do stosowania pasów obezwładniających. Obie cele wyposażono w kamery umożliwiające ich stały monitoring z pomieszczenia dyżurki dowódcy zmiany. Pobyt osadzonego w celi zabezpieczającej jest rejestrowany. Nagrywanie uruchamiane jest automatycznie w momencie otwarcia drzwi do celi.

W roku bieżącym cele wykorzystano dwukrotnie, podobnie jak w roku ubiegłym.

Powodami zastosowania celi zabezpieczającej wobec osadzonego odbywającego karę umieszczenia w celi izolacyjnej było groźne zakłócanie przez niego spokoju i porządku, usiłowanie dokonania zamachu na życie lub zdrowie własne oraz rażące nieposłuszeństwo. Poza umieszczeniem osadzonego w celi zabezpieczającej zastosowano wobec niego ponadto siłę fizyczną oraz kajdany w

trakcie doprowadzania do celi, a po umieszczeniu w niej, także kask ochronny. W drugim z przypadków o skorzystaniu z celi zabezpieczającej zdecydowało usiłowanie popełnienia przez osadzonego samobójstwa. Podobnie jak w pierwszym z opisanych zdarzeń, wobec niedoszłego samobójcy zastosowano siłę fizyczną oraz kajdany w trakcie doprowadzania do celi zabezpieczającej, a po umieszczeniu w niej, także jednoczęściowy pas obezwładniający.

Analiza protokołów z zastosowania środków przymusu bezpośredniego nie wykazała nieprawidłowości w zakresie postępowania z osobami ukaranymi. Dokumentacja prowadzona jest rzetelnie, a treść uzasadnień stosowania środków przymusu bezpośredniego nie budzi wątpliwości, co do zasadności ich użycia. Czas trwania pobytu w celi zabezpieczającej w każdym z przeanalizowanych wypadków nie przekroczył 24 godzin. Obaj osadzeni zostali zbadani przez lekarza po zakończeniu stosowania środków przymusu bezpośredniego; pouczeni także o prawie złożenia zażalenia na zastosowanie opisanych środków.

Jedną z cel do wykonywania kary dyscyplinarnej umieszczenia w celi izolacyjnej usytuowano w oddziale III, drugą zaś w V. Obie cele są wyposażone zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa. Stan techniczny celi izolacyjnej w oddziale III był lepszy niżeli celi w oddziale V, w której z uwagi na słabe oświetlenie - zarówno naturalne (małe okno) jak i sztuczne, panował półmrok.

W ciągu ostatnich 6 miesięcy poprzedzających wizytację Aresztu przez przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich karę umieszczenia w celi izolacyjnej zastosowano wobec 15 osadzonych.

W I kwartale 2010 r. do organów więziennictwa wpłynęły 3 skargi od osadzonych na traktowanie przez funkcjonariuszy Aresztu. Dotyczyły one odpowiednio: agresji werbalnej funkcjonariusza, sposobu przeprowadzenia kontroli osobistej oraz innych form niewłaściwego traktowania. Żadna nie została uznana za zasadną. Dla porównania, w roku 2009, osadzeni w Areszcie skierowali 5 skarg na traktowanie przez funkcjonariuszy SW. Wszystkie uznane zostały za bezzasadne.

W ocenie wizytujących, ustalenia poczynione zarówno podczas oglądu jednostki, jak i rozmów z osadzonymi, nie dają podstaw do stwierdzenia, aby –

generalnie rzecz biorąc - warunki bytowe w Areszcie, czy też inne okoliczności osadzenia, były dla osób pozbawionych wolności na tyle dotkliwe, aby mogły prowadzić do okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania. Atmosfera w Areszcie jest dobra, wolna od napięć, a relacje między osadzonymi a wychowawcami i oddziałowymi - prawidłowe.

7. Praca penitencjarna

W dziale penitencjarnym Aresztu zatrudnionych jest łącznie 20 osób, a wśród nich kierownik działu oraz jego zastępca. W skład działu wchodzi ponadto dwaj starsi wychowawcy, dwaj wychowawcy oraz 9 młodszych wychowawców. Obsługę psychologiczną osadzonych zapewnia starszy psycholog oraz 2 młodszych psychologów. Wszyscy pracownicy działu penitencjarnego legitymują się wykształceniem wyższym.

Z informacji przekazanych przez kierownictwo wizytowanej jednostki w zakresie dotyczącym funkcjonowania działu penitencjarnego wynika, iż nadrzędnym problemem, który wymaga dużego zaangażowania ze strony pracowników działu jest konieczność realizacji w praktyce nowej regulacji prawnej zakładającej możliwość umieszczenia osób pozbawionych wolności w warunkach metrażowych poniżej 3 m²/os tylko w wyjątkowych sytuacjach i na ściśle określony czas. Sprostanie temu uregulowaniu, w ocenie pracowników działu, wymaga dokonywania licznych przemieszczeń osób pozbawionych wolności w obrębie Aresztu, w celu zapewnienia im zagwarantowanej ustawowo powierzchni mieszkalnej.

Jak wynika z informacji przekazanych przez kierownictwo jednostki, odsetek „grypsery” nie uległ zmianie na przestrzeni ostatnich kilku lat. Niepokojącym zjawiskiem obserwowanym przez administrację jednostki jest przestrzeganie zasad „drugiego życia” przez osadzonych, którzy oficjalnie nie deklarują przynależności do „grypsery” oraz osadzonych młodocianych. Zjawisko podkultury więziennej pojawia się także wśród populacji żeńskiej Aresztu.

Osadzeni, z którymi rozmawiano, w większości pozytywnie wypowiedzieli się na temat pracy wychowawców. Poza trzema rozmówcami, którzy wskazali że wychowawca nie zawsze ma czas dla nich oraz składa obietnice bez pokrycia,

pozostali postrzegali wychowawców jako osoby chętne do udzielania pomocy oraz interesujące się problemami osadzonych.

8. Zatrudnienie

Osadzeni są zatrudnieni odpłatnie przy pracach pomocniczo-porządkowych na terenie jednostki – według stanu na dzień 5 maja 2010 r. zatrudnionych przy tego rodzaju pracach było 71 osób, oraz na rzecz podmiotów zewnętrznych na podstawie skierowania do pracy – 42 osoby. W zatrudnieniu nieodpłatnym realizowanym w ramach prac administracyjno-gospodarczych na terenie jednostki, w dniu 5 maja 2010 r. uczestniczyło 10 osób – 9 skazanych oraz jedna tymczasowo aresztowana. W związku z prośbą wystosowaną do kierownictwa Aresztu przez Urząd Gminy Warszawa-Wawer o wyznaczenie skazanych kobiet do nieodpłatnego zatrudnienia na rzecz gminy, trwają obecnie ustalenia dotyczące ewentualnego zwiększenia rozmiaru zatrudnienia zewnętrznego.

Omawiając zatrudnienie zewnętrzne osadzonych z Aresztu Śledczego Warszawa-Grochów wskazać należy, iż odbywa się ono w różnego rodzaju podmiotach zatrudniających.

Średnie miesięczne wynagrodzenie dla osadzonych zatrudnionych wewnątrz jednostki w I kwartale 2010 r. wyniosło łącznie 32 928,93 zł brutto, zaś w zatrudnieniu zewnętrznym w tym samym okresie – 9 104,55 zł brutto.

Tylko 4 spośród osób, z którymi rozmawiano, było zatrudnionych (2 odpłatnie). Pracujący nie zgłaszali uwag w zakresie warunków zatrudnienia i wynagradzania. Także osadzeni, z którymi rozmawiano podczas oglądu jednostki doceniali możliwość posiadania zatrudnienia.

9. Działalność kulturalno-oświatowa i sportowa

W wizytowanej jednostce do dyspozycji osadzonych przeznaczono 5 świetlic wyposażonych w sprzęt RTV (telewizor, magnetowid, odtwarzacz dvd) oraz stół do gry w ping-ponga oraz w gry planszowe. Formę zajęć świetlicowych przybierają także liczne koła zainteresowań funkcjonujące w wizytowanej jednostce. Należą

do nich m.in. kółko akwarystyczne, dyskusyjne kółko filmowe, kółko tenisa stołowego, szachowe czy plastyczne.

Areszt dysponuje biblioteką centralną liczącą ponad 15 tys. woluminów. Wymiana książek odbywa się w pawilonach mieszkalnych, w których funkcjonują punkty biblioteczne. W bibliotece centralnej oraz w punktach bibliotecznych dostępna jest prasa, wśród której znajdują się takie gazety jak: „Życie Warszawy”, „Przegląd Sportowy”, „Gazeta prawna”, czy „Angora”. Dla osób zainteresowanych prawodawstwem w Bibliotece dostępne są Dzienniki Ustaw, Monitor Polski, jak również Dziennik Urzędowy Ministra Sprawiedliwości oraz Ministra Finansów.

W jednostce funkcjonuje radiowęzeł, w którym zatrudnieni są osadzeni. W jego ramach emitowane są programy radiowe stacji ogólnopolskich oraz audycje własne o zróżnicowanej tematyce – uzależnienia, cuda przyrody, znani i lubiani, prawo na co dzień. Raz w miesiącu, za pośrednictwem radiowęzła, organizowany jest konkurs z zakresu zarówno wiedzy ogólnej, jak i konkretnych dziedzin. Osadzeni redagują ponadto gazetkę więzienną „Zza krat”.

Formą oddziaływań wychowawczych stosowanych w Areszcie są programy readaptacji społecznej. W 2009 r. zrealizowano 25 takich programów. Obecnie realizowanych jest 6 programów – „W zdrowym ciele zdrowy duch” (adresowany do skazanych kobiet i mężczyzn); „Zostań panią swoich uczuć”; „Bez pracy nie ma kołaczy”; „Zabawa uczy i wychowuje”; „Teatr lalek” oraz „Kurs konserwatora terenów zielonych”.

W Areszcie, w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki prowadzone są obecnie kursy, którymi objęto łącznie 53 osadzonych. Są to m.in. kurs konserwacji terenów zielonych, kurs obsługi komputera, kurs montażu paneli podłogowych czy kurs fryzjerski. Na uwagę zasługuje nowatorski sposób nauki w zakresie Liceum Ogólnokształcącego prowadzonej za pomocą e-learningu. Każda spośród 12 kobiet objętych tym kursem w Areszcie ma do dyspozycji stanowisko komputerowe w sali dydaktycznej. Za pomocą komputera loguje się do specjalnie stworzonego na potrzeby kursu portalu „Zeszyt w kratkę”, z którego pobiera materiały do nauki zarówno w trakcie pobytu w sali, jak i w celi mieszkalnej. Poza Aresztem Śledczym Warszawa-Grochów e-learningiem objęto

również osadzonych z Aresztu Śledczego Warszawa-Białołęka. Zwieńczenie kursu stanowi matura. Program ma charakter pilotażowy. Doświadczenia płynące z jego realizacji w wymienionych jednostkach zdecydują o jego ewentualnym wdrożeniu w pozostałych aresztach śledczych i zakładach karnych na terenie całego kraju.

W wizytowanej jednostce prowadzi się działalność odwykową w sensie profilaktyki uzależnień od alkoholu oraz narkotyków. Jeśli chodzi o problem alkoholowy to podstawową formę aktywności odwykowej stanowią mityngi odbywające się raz w tygodniu, w których uczestniczy grupa 15 – 25 skazanych. Prowadzone są także zajęcia grupowe z profilaktyki uzależnienia od alkoholu, w których na przestrzeni roku objętych oddziaływaniem zostaje 20 – 30 skazanych. W kwestii uzależnienia od narkotyków prowadzona jest głównie działalność edukacyjna (pogadanki w radiowęźle, artykuły w gazecie więziennej, rozdawanie ulotek). Osoby chętne mogą porozmawiać na ten temat z psychologiem. Istotnym ograniczeniem tego typu oddziaływań jest niewielka liczba etatów psychologów.

Osadzeni mężczyźni mogą korzystać z boiska. Jego nawierzchnia wymaga jednakże wyrównania przy zastosowaniu materiału odpornego na warunki atmosferyczne. Jak już wspomniano, pomimo planów przywrócenia boiska dla kobiet po zakończeniu budowy pawilonu F, do dnia wizytacji nie udało się zrealizować tego zamierzenia.

Dobrze układa się współpraca z podmiotami zewnętrznymi w zakresie oddziaływań resocjalizacyjnych na osoby przebywające w Areszcie. Ich zakres jest bardzo szeroki i obejmuje m.in. udzielanie porad prawnych przez przedstawicieli Biura Porad Obywatelskich (ich obecność zaobserwowano w trakcie dokonywania oglądu jednostki), pogadanki prowadzone przez studentów Uniwersytetu Warszawskiego, spotkania z przedstawicielami: „Kliniki 42”, fundacji „Sławek”, Biura Służby Krajowej Anonimowych Alkoholików, fundacji „Warszawska Misja Ochotnicza”, stowarzyszenia „Interwencja Prawna”; koncerty zespołów muzycznych, warsztaty teatralne czy szereg imprez okolicznościowych jak np. Dzień Dziecka, Choinka, organizowanych we współpracy z fundacjami, wolontariuszami lub innymi podmiotami.

Połowa rozmówców uznała sytuację w zakresie zajęć kulturalno-oświatowych za złą. Wśród uwag krytycznych, ankietowani licznie podnosili fakt braku zajęć sportowych, powtarzający się brak piłki podczas wyjść na boisko, brak świetlic oraz rzadką częstotliwość organizowanych zajęć.

10.Korespondencja i widzenia

Od czasu ostatniej wizyty przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich w Areszcie Śledczym Warszawa-Grochów, w jednostce przeprowadzono generalny remont sali widzeń. Stan oddanej do użytku 30 kwietnia 2009 r. sali określić należy jako bardzo dobry. Pomieszczenie jest przestronne, widne i czyste. Na jego centralnej części ustawiono 22 stoliki wraz z krzesłami przeznaczone do odbywania widzeń umożliwiających bezpośredni kontakt z odwiedzającym, w obecności funkcjonariusza. Na potrzeby udzielania widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt przeznaczono i odpowiednio wyposażono 3 stanowiska zlokalizowane w rogu sali widzeń. W jednostce realizowane są ponadto widzenia bezdozorowe. Dla tego typu widzeń przeznaczono dwa pokoje ze stolikami i krzesłami. Jeśli zachodzi taka potrzeba, na potrzeby związane z realizacją takich widzeń przewidziano dodatkowo pokoje do widzeń z adwokatami, usytuowane obok pokoi do widzeń bezdozorowych. W Areszcie nie udziela się tzw. widzeń intymnych.

Uwagę wizytujących zwrócił brak parkingu dla pojazdów osób przyjeżdżających na widzenia do osadzonych w jednostce. Sytuację dodatkowo komplikuje fakt, iż osoby chcące zaparkować auto i udać się na widzenie, zmuszone są do pozostawienia pojazdów na jednej z okolicznych ulic, na której obowiązuje zakaz parkowania. Osoby z zewnątrz oczekujące na widzenia, przebywają w poczekalni, która w ocenie przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich jest zbyt mała.

Osoby korzystające z widzeń oceniły organizację i sposób przeprowadzania widzeń jako dobre. Uwagi dotyczące realizacji tego prawa przekazały dwie osoby. Dotyczyły one odpowiednio: długiego czasu oczekiwania rodziny na realizację widzenia oraz dużej odległości pomiędzy Aresztem a domem, która w znacznym stopniu ogranicza kontakty z bliskimi.

Osadzeni mogą zabrać po widzeniu do celi zakupy zrobione przez rodzinę w bufecie za kwotę do 350 zł. Zakupy pakowane są w torby foliowe i zaklejane taśmą. Jeśli po powrocie osadzonego do oddziału zostanie stwierdzone, że torba jest uszkodzona, rozerwana, wówczas taka paczka podlega kontroli.

W każdym z oddziałów mieszkalnych zainstalowano po 2 samoinkasujące aparaty telefoniczne. Częstotliwość prowadzenia rozmów telefonicznych przez osadzonych zależy od typu oddziału mieszkalnego, w którym przebywają. Osadzeni z oddziałów półotwartych (I, II i VI) mogą telefonować każdego dnia; osadzeni z oddziałów III, IV i V – w piątki i soboty; z oddziału VII zaś – we wtorki i piątki. Czas rozmowy w oddziałach zamkniętych wynosi 10 minut.

Żadna z ankietowanych osób, korzystająca z tej formy kontaktu ze światem zewnętrznym, nie zgłosiła zastrzeżeń odnośnie realizacji tego uprawnienia.

11. Posługi religijne

Opiekę duszpasterską w Areszcie sprawują kapelan katolicki oraz prawosławny. W jednostce znajduje się kaplica ekumeniczna, w której odprawiane są msze św. oraz nabożeństwa prawosławne. W ramach działalności kapelana katolickiego sprawowane są bieżące posługi religijne, organizowane są katechezy, bierzmowanie, spowiedzi oraz msze św. Wsparciem działalności kapelana katolickiego są zajęcia z osadzonymi prowadzone przez siostrę zakonną Zaheusza oraz przez kleryków z Wyższego Seminarium Duchownego. Msza św. sprawowana w obrządku rzymsko-katolickim odbywa się w każdą niedzielę (min. 4 msze). Z tej formy wykonywania praktyk religijnych korzysta w Areszcie ok. 200 osadzonych. Przedstawiciel Kościoła prawosławnego odprawia nabożeństwa oraz spowiada wiernych.

Na terenie Aresztu działają również przedstawiciele Świadców Jehowy, Warszawskiej Misji Ochotniczej oraz Kościoła Chrześcijan Wiary Ewangelicznej Misja Więzienna „Fylake”.

Trzy osoby zgłosiły uwagi w kwestii praktyk religijnych na terenie Aresztu. Jedna z nich stwierdziła, iż nie może nawiązać kontaktu z duchownym

muzułmańskim; dwie pozostałe żaliły się na zbyt rzadką możliwość uczestniczenia w nabożeństwach odbywających się w kaplicy Aresztu (1 na miesiąc, 1 na 2 miesiące).

12. Stan realizacji zaleceń wydanych w wyniku wizytacji Aresztu, przeprowadzonej w dniach 6-9 października 2008 r.

Wśród uwag i zaleceń zawartych w Informacji powizytacyjnej znalazły się wówczas:

- wykonanie pełnej zabudowy kąpoków sanitarnych w pawilonie E;
- zapewnienie cudzoziemcom dostępu do przetłumaczonych na języki obce regulaminów organizacyjno-porządkowych wykonywania kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania wraz z wyciągiem z przepisów Kodeksu karnego wykonawczego;
- udzielanie pacjentom zainteresowanym stanem zdrowia przystępnych informacji w tym zakresie przez personel medyczny oraz
- dostosowanie treści Karty Praw Pacjenta do obowiązujących przepisów prawa oraz sytuacji pacjenta uwięzionego.

Ogląd cel mieszkalnych w pawilonie E pozwala na stwierdzenie, iż zalecenie dotyczące pełnej zabudowy kąpoków sanitarnych w celach mieszkalnych tego pawilonu, w dalszym ciągu nie zostało zrealizowane.

Odnosząc się do postulatu dostosowania treści Karty Praw Pacjenta do obowiązujących przepisów prawa, a w szczególności do sytuacji pacjenta pozbawionego wolności, zauważyć należy, iż nie został on zrealizowany.

Odnosząc się pozostałych dwóch zaleceń stwierdzić należy ich realizację, zarówno na podstawie poczynionego oglądu jednostki, jak i odpowiedzi udzielonych przedstawicielom Rzecznika Praw Obywatelskich przez respondentów w tych kwestiach.

13. Wnioski i zalecenia.

Czynności przeprowadzone przez pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, wykonujących zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji,

pozwoliły uznać, że w Areszcie Śledczym w Warszawie-Grochowie – generalnie rzecz biorąc – przestrzegane są prawa osób pozbawionych wolności.

Warunki bytowe w Areszcie należy ocenić jako dobre. Zakończyły się planowane inwestycje budowlano-remontowe – oddanie do użytku nowego pawilonu mieszkalnego F wraz z przylegającymi do niego placami spacerowymi; rozbudowa sali widzeń oraz modernizacja kotłowni. Niewątpliwie najpilniejszą obecnie potrzebę stanowi modernizacja kuchni i wdrożenie w niej systemu HACCP.

Ponadto, przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich uznają, że dla poprawy warunków osadzenia w Areszcie Śledczym Warszawa-Grochów wskazane jest:

- dokonanie naprawy dachu w pawilonie E;
- wykonanie pełnej zabudowy kąpoków sanitarnych cel mieszkalnych w pawilonie E;
- unikanie grupowania skazanych oczekujących na posiedzenie sądu penitencjarnego w miejscach przeznaczonych do zupełnie innych celów, takich jak łaźnie;
- przywrócenie funkcjonowania boiska dla kobiet (zlikwidowanego w związku z budową nowego pawilonu mieszkalnego), a także utwardzenie nawierzchni boiska dla mężczyzn;
- dostosowanie urządzenia celi izby chorych do potrzeb pacjentów niepełnosprawnych oraz poczynienie niezbędnych napraw jej wyposażenia;
- wyposażenie pomieszczeń do dokonywania kontroli osobistych osadzonych w wieszaki oraz pokrycie ich podłóg wykładzinami;
- poprawienie oświetlenia we wskazanej administracji Aresztu celi izolacyjnej;
- pozyskanie z Centralnego Zarządu Służby Więziennej Informacji o prawach pacjenta – osoby pozbawionej wolności oraz zastąpienie nią dotychczasowej Karty Praw Pacjenta;

- podjęcie przez kierownictwo Aresztu starań zmierzających do poprawy warunków żywienia, opieki medycznej oraz zajęć kulturalno-oświatowych;
- przeznaczenie większego pomieszczenia na poczekalnię dla osób przyjeżdżających na widzenia oraz rozważenie budowy parkingu dla samochodów tych osób.